LIBER SEPTIMVS.

PARALIPOMENON.

De Mirabilibus morbis & symptomatibus.

CAPVT I.

Ad canis rabidi morsum.

RES mira est de veneno hoc, quod tamdiu quiescit sine noxa sensili, adeò vt aliquando ferant vsque ad septem annos:constat sanè anno præterito post annum quendam correptum rabie,interiisse. Plerumque tamen ad quadragesimum diem, nonnunquam ad sex menses morbus occultatur. Et quòd post aquæ odium nemo conualescat. Et quod in vrina quædam appareant retrimenta catulis similia, & quòd odio habeant aquas, quòd tam pauci è multis qui mordentur, rabie corripiantur: videtur enim esse quædam ira Deorum potius, quàm morbi vis, vt etiam qui fulmine pereunt. Seruantur alij igne, alij tactu clauium quarundam sine igne, vt in Religionem vertatur. Sed & illud,admiratione dignum ac singulare, quod non solùm morsu propagatur, sed cùm quidam sutor laceratam dentibus canis rabidi vestem dentibus compressisset, vt sutura æquaretur,in rabiem incidit. Alexander rursus Brasca factus est rabidus,cum illius nares,& forsan os canis rabidus deosculasset. Sed cum ipse perierit, canis tamen post octo dies, vt filij retulerunt, sanus ex flumine in quod proiectus fuerat, rediit. Existimo etiam ex halitu quemadmodum in peste gigni rabiem, eámque quasi insanabilem; sed si curari potest, potius odoribus ac medicamentis epotis curari, quàm igne. Rarò tamen eò sæuitiæ peruenire rabiem, vt nisi saliua tangat, corripiatur. Sed & linctu canis rabidi rabidus homo fieri potest, venis ac magis arteriis quæ in ambitu sunt, corporis venenum trahentibus. Si tamen locus statim aceto acri eluatur, res sine periculo est. Maximum etiam illud est, sanato eo morbo quouis modo corni ligno, & sanguinei fructicis virgultis attrectatis, sic vt manus incalescat etiam post multos annos, morbum recrudescere: quòd in Ethruria sæpius experimento compertum est. Canes quandoque quoque in rabiem deueniunt percussi grauiter, maximè in capite sine vulnere, vel dentibus collisis. Non edunt nec bibunt rabidi, & aquam auersantur, idque omnibus commune. Interim tamen quidam notis blandiuntur &lingunt. Sed vbi confirmata fuerit affectio, spumam ex ore emittunt, discurrunt perpetuò, & caudam demittunt, & quantumuis grauiter vulnerati vocem nullam edunt, corripiuntur masculi paruí pilo ferrugineo, & è regione crurum anteriorum, ac generaliter in dorso hirto macilenti. Fiunt rabidi ex siti, ex esu corruptorum ciborum & feruentium. Vnde creditum est dolore dentium in rabiem agi. Fiunt & lupi rabidi: nullum aliud animal sic rabie afficitur, vt morsu reliqua interimat; ipsâ tamen affectâ moriuntur muli, equi, ac huiusmodi. Aquatici canes rabie non corripiuntur, si bonæ aquæ copia non desit: si nux super vulnus alligata per duodecim horas, & gallinæ data occidit eam,rabidi canis morsus est. Porro symptomata cum sint melancholiæ & conuulsionis, manifestum est ex hoc morsu cerebrum exsiccari:cum tamen dormiant, etiam melancholiam in causâ esse haud dubium est, verùm qualitas eius est venenata: & ideò somnos inducit primum interruptos, & aluus astringitur persæpè & vrina: vox fit rauca, rubet facies, odio habent lucem, & res candidas admodùm. Post timent, & ratio corrumpitur, & solitudinem desiderant, demum etiam aquam reformidant. Et licet tunc iuxta Poëtam credatur morbus esse insanabilis, cum dixit:

Et formidatis nulla medetur aquis.

Nihilominus vt Aëtius ex Ruffo & Possidonio recitat: *Philosophus animo generoso à cane rabido morsus, cum effigiem canis in balneo videret, dixit: quid cani cum aqua; & ingressus vim sibi intulit, bibensque aquam euasit.* Celsus etiam putat mersos aquâ violenter posse sanari, sed & Plinius vt dixi; multa quoque scribuntur in huiusmodi, verùm definitio esse videtur ab omnibus concessa, quòd quamdiu vident propriam effigiem in speculo, sanari possunt: post autem ob assiduam conuulsionem; non enim à timore aquæ quartum diem superesse possunt, ob temporis breuitatem curationem non recipiunt. Et quanquam hic morbus

morbus timorem afferat, & imaginari cogat mortem, & canum speciem: si tamen canis rabidi commercium non adsit, nihil obest talis timor, sed paucis diebus præsertim sudore effuso euanescit. Vt verò medicamenta quæ purgant post iam inchoatam affectionem, & maximè elleborus multis salutem attulit, euacuato humore qui morbi causa est, ita ante perniciem afferunt: spargunt enim vim veneni, nec eam educunt: iam verò humoribus immutatis, venenum finitum est, ideóque violentissimis medicamentis opus est. Quocirca nec sectione venæ iuuantur, sed periclitantur. Communicatur autem cibis & potibus, si quis reliquias sumat: idem ac multò magis de osculis, nec existimo tutum esse spiritum, nam saliua in vaporem resoluta secum defertur, at hoc nondum expertum est. Creditum est, Themisonem medicum dum curaret amicum suum, & illum ad edendum & bibendum exemplo hortaretur, contraxisse rabiem, sed à seipso curatam. Constat sanè morbum hunc esse cerebri non cordis, & forsan applicitis capiti curari posse.

CAPVT II.

De lapide in homine inuento.

ANnis ab hinc septem Barnuccius Fauentinus, cuius in *Quarto de secretis* memini, cùm dolore pectoris in dextro latere torqueretur assiduè, tandem nullis medicamentis proficientibus periit. Medici, iubente etiam Principe, eum casus ob admirationem dissecuerunt. Inuentus est lapis palmi parui fermè magnitudine, in regione inter iecur & pulmones, prædurus, quem vix multis ictibus perfregerunt, ferrei quasi coloris. Hic totis diebus metallica liquefaciebat & excoquebat, intentus chymicæ. Constat assiduo haustu fumi illorum, congestum in ea regione multorum annorum tempore lapidem, vt rei valde mirabilis omnis cesset admiratio: nisi quòd dices, cur non ita omnibus aliis chymistis? quoniam non tam assiduè nec tam diu eâ in re versati sunt: nec locum illum adeò calidum ac siccum patentémque habent: In huiusmodi enim miraculis totum consistit in initij ratione.

CAPVT III.

De Febre Camilli Montagnane Mutinensis, Medici insignis.

HVic, cum esset annorum XXXVIII. habitu melancholico, addictus multis curis, laboribus, vigilijs, & erat pauci somni, vt plerumque huiusmodi homines sunt, & modici cibi, satis vt reor salax, & vino etiam interdum potenti licet albo, aduenit febris sub mense Augusti MDLXVI, primum specie tertianæ: postmodum hecticam suspicatus, quòd in longum protraheretur, nec certas seruaret horas, vnde balneo aquæ tepidæ diu vsus, & vrina rarò cruda videbatur, plerumque sanæ similis: pulsus etiam non valde immutatus à naturali statu, nisi quod esset maior: sed sudor copiosissimus effluebat, vt ipse putaret, & meritò, maximam indicari repletionem. Cum ergo per multas horas quotidie sudore maderet, nec febris solueretur eo, nec sectione venæ neque purgatione, sed potius tabescere aliquantisper, rogauit; & ego omnibus perpensis dixi, esse febrem ex materia contenta in pulmonibus, quam constat esse mediam inter putridam & hecticam. Visum est illi primò absurdum, cum neque tussis aliqua, nec rubor in genis, nec difficultas spirandi, nec dolor aliquis in pectore, nec inæqualitas pulsus adesset. Ego autem perstiti, considerans quòd fieri non posset, vt si materia tam multa esset in habitu biliosо, licet iam tum melancholico, non solùm ob ætatis decursum, sed etiam victus rationem tempore adhuc calido, quin febris maior fieret non absumptis humoribus, aut absumptis non desineret. Perstiti ergo in proposito vt certus: ille autem hæsitabat, & ideo mediam quasi viam tenuit. Consului tamen vt ægros inuiseret, nihilo melius habiturus, etiam si perpetuò decumberet: quod cum decumbendo scilicet, nec iuuatus ex eo probasset, ad negotia se contulit, nocte potius quàm die febris sensum & sudorem expertus: mense Februario reiecit screando sputa sanguinea, quæ ille ad distillationem referebat, non aderat enim tussis: ego autem intelligebam tum ex malo colore faciei extenuationéque, morbum in pulmonibus esse, non eius generis qui tussim excitat; sed genus sphacali, quod asperæ arteriæ communicabatur: misit tamen sanguinem, & contulit; sub Martij initium laborauit raucedine vocis, & manifestè illi larynx læsa videbatur: mihi etiam, sed non ex destillatione, verùm consensu pulmonis. Suaseram autem iampridem & tum, vt Smaragdum sumeret ex drachmæ dimidio, ad purgandum pulmonem, ad illum exsiccandum; & vt Alexipharmacum. Sciebam enim illum hoc contraxisse, vel potu vini potentis, cum vigilia, & laboribus ac curis, consuetudine; vel veneno ei propinato, aut amatorio ex mensibus mulierum, aut Indica lue, quorum duorum causâ etiam Smaragdus aduersabatur sanè morbo ipsi, qualiscumque esset omni ex parte. Sed tamen causam aperire, & constanter illi morbi naturam dicere verecundabar, timebámque, ne metu ipso grauius afficeretur. Igitur...

CAPVT

CAPVT IV.

De Insania & eius generibus.

INsania morbus est animi, atque tam multiplex ac admirabilis; vt de ea nemo scribere plenè ausus sit. Primum enim eâ laborant omnes, vt non à solis medicis de ea tractandum sit: atque vtinam Erasmus omissâ impia insectatione, tam pulchrum argumentum, vt dicebat, tractasset. Sed quid à puro Grammatico in huiusmodi re boni expectari poterat? Sufficiat argumenti nomen ab eo accepisse, imò ne nomen quod apud ipsum Græcum est, sed potius Ichnographiam quandam rei ipsius, sed externam tamen solùm. Dicamus ergo quòd insania est mentis prauum iudicium secundum essentiam, vt ignauos, timidos & iratos secernamus, qui non secundum essentiam, sed quoniam magis aut minus volunt, peccant. Similiter & qui decepti à suis credunt, aut aberrant visu vel auditu, non insaniunt; nam mente nòn peccant, sed sensibus. Insaniæ autem nomen, & vt delyrio cõmune est & stultitiæ, accipimus, non ignorantes stultitiam esse momentaneam insaniam: insaniam continuam stultitiam. Alia ergo est insania ægra; alia quæ accidit corpore valente: Et ægram quidem qualis febricitantibus accidit, delyrium vocamus, de qua nobis sermo non est: eam medicis tractandam aliàs relinquimus: Quæ verò circa alium morbum contingit, duplex rursus est: alia enim est quam morbum appellamus, & est cum sine sensuum stimulo à communi hominum consuetudine adeò aberramus, vt admirationem error pariat. Quocirca neque adulteros vocamus insanos, quia stimulo sensuum aguntur, neque qui de se plurimum pollicentur: est enim commune hoc pluribus, neque qui sibi viuunt & sapientiæ student, aut pietati. Licet enim rari sint, nec à sensu iudicium hoc proficiscatur, ab insania tamen abest, quoniam etiam ab errore. Commune est etiam omnibus generibus insaniæ, & ægræ, & ei quæ morbus est, atque etiam communi, vt in duas differentias diuidatur. Vna est cum timore, & blanda: alia cum furore & audacia. Quæ verò composita est, ex vtrisque composita etiam habet symptomata & affectus, aut interdum hæc, interdum illa. Est similiter vna cum tristitia, alia plena gaudij & vanæ spei. Diximus & aliàs melancholiam aliam esse naturalem plenam lætitiæ, cum sanguis purus abundat: aliam exustâ citra putredinem bile, quæ sæuos facit & improbos; aliam melancholia, quæ pertinaces, hominésque qui plurimum de se polliceantur. At quæ fit ex putredine, etiam triplex est; adusto sanguine, bile flaua aut nigra. Hi omnes ab initio ægrotant. Fiunt & alia genera in sanis citra omnem calorem, & demiror sanè de medicis qui caloris tantum meminerint. Singuli enim humores, & corpus etiam cerebri iusto plus siccatum, melancholiam parit, vt sint octo iam genera illius, quibus addamus nonum, quod excalefacto plus iusto cerebro, vnde audaces furiosi fiunt, etiam citra humorem omnem. Neque ergo mirum est, si tot sint varia insanientium genera, quandoquidem nouem sint simplicia ipsa. Ergo etiam ex cogitatione assidua, siccato cerebro & humore etiam ibi præsenti, fit melancholia. Cum ergo sit morbus ex anima seu in anima, multis modis continget, non solùm ob id, sed quoniam cum his quæ recordamur, cogitatio miscetur. Quidam ergo existimant se reges; alij Deos, alij inopes, alij beatos, alij gallos, alij vitrum, alij se mundum sustinere, alij miseros prorsus, quidam se capite carere. Denique quicquid somnio obuersari ante oculos potest: id in vigilia per insaniam credere possumus. Atque hoc est genus insaniæ, quam omnes norunt, & morbum vocant.

At quæ omnibus communis est, cum ei conueniat insaniæ diffinitio, & illa vera insania est: contingit autem quatuor modis; ignoratione finis, & eorum quæ sunt ad finem, & sui ipsius, & sensuum qui nos decipiunt, illecebris. Et finis quidem ignoratio duplex est genere, vt, cum tanquam immortales futuri simus, aut esse possimus, contingit: aut cum senex ea agit tanquam diu possit superuiuere, in quæ tempus & rem insumendo necesse est, vt imperfectis relictis pereant. In vtrisque contingit alienûm qualitate, velut si Medicus agat personam Iurisconsulti, Philosophus militis: aut magnitudine domus, ornatus, & sumptus; in paupere qualis in diuite, & multa huiusmodi: *loco*, velut si eisdem moribus inquilinus vti velit, quibus ciuis: *tempore*, vt si belli tempore diuitias ostentet, inopiam ducturus vxorem. Pertinet etiam ad ignorantiam finis, ita viuere ac si anno vno superfuturus sis, vt qui in iuuenta obligauerunt patrimonium: vel si ita incumbis opibus, vt serues tanquam filijs fiscum habiturus hæredem: vel si de animorũ immortalitate nihil cogitas: non enim vt absurdam rem haberi oportet. Et vt in vniuersum dicam, si finem adipisci nequeat, si incertum certo, paruo discrimine vtriusque præponat, si incongruum finem quærat, aut quem retinere non possit, aut turpem; si mortalia immortalibus, breuia diuturnis anteponat. Ignorantia eorum, quæ ad finem sunt, est velut ambitio, cum inutilis fuerit, notâ iam imperitiâ: nam pluribus vsu euenit, vt eâ populum decipiant. Plerique enim non errant ambitione, sed quòd eam veræ laudi atque scientiæ anteponant. Est enim insaniæ, hoc non eligere in liberis, quæ optima sunt; sicut & ignorare seipsum, vt viribus scientiâ aut opibus impar, audeas tē

te committere melioribus, & cum credis te scire quod secus se habet, multò deterius quàm nescire. Demum cum deceptus à sensibus, aut puero inhæres, (omitto nunc metum legum tam diuinarum quàm humanarum) vbi fœda omnia & plena tædij, spurcitiæ, ille postmodum te odit: nulla affinitas, nullum bonum exemplum, amissio spei æternitatis. O insaniam inæstimabilem. Sed videamus singulorum vitam atque stultitiam.

Principes nec ita se gerunt, vt sperare possint quicquam ab obitu boni: nec ita viuunt, vt vitæ huius curam aliquam habeant, multò minus æternitatis & sobolis. Vnde plerique ante maturam ætatem sine filiis obeunt, tantis criminibus onerati, vt nisi vi & adulatorum clamoribus cadauer defenderetur & vita, vita ipsis odiosa esset, cadauer volucribus exponeretur. Sic se libidinibus explent, vt maioribus torqueantur doloribus: sic volunt timeri, vt quouis subditorum magis timere cogantur. Etenim illi vnum, ipse omnes timet. Pro amicis adulatores habet, & qui sunt amici, ignorat. Vigilat vt placeat, ipsumque totum immodicum eò dirigitur vt ferat, quod si ferre inuitus cogeretur vitam sibi acerbam existimaret. Nobiles quærunt vt tempus perdant, cuius summâ laborant inopiâ: nec quicquam magis optant, quàm vt clam senectus obrepat. Senes auari sunt, iuuenes prodigi: nullus de temporis iactura curat. Quàm multi diuitias filiis parant, quomodo illi instruantur, negligunt. Sunt præterea singulorum studia adeò à recto aliena, vt rear vinctos, & qui lapides iaciunt, sapere, quos vulgus admiratur, & qui liberi abeunt quò volunt, stultos esse. Itaque illos soluere, hos vincire oporteret. Vnus furtis ac rapinis non ponit modum, (omitto peccatum, dedecus, quod nulli vsui) & quod habet iam partum, in discrimen vocat. At me delectat, dicis; fac vt delectatio sit sine dedecore, ac sine periculo. Alius cuncta aleæ aut vectigalium exactioni subijcit, cum tutò possit ex his quæ habet, viuere. Alius siccarius est: quâ voluptate, nisi quod hic torridam habeat melancholiam, prior siccatam & temperatam. Quis error fœdior, quàm viuere sic, vt ignores vitæ scopum: & tendas, nec scias quò sit tendendum? At tendo cum aliis, nemo eundem habet scopum. Et si habeat aliquis, cum adeò multis malè cedat, quid est vt in incerto cum tanto periculo vagari velis? Quis est sanæ mentis, qui iter ingrediatur, quod nesciat, vel antequam sciat: at plerique hoc agunt in magis incerto & maiore periculo. Quis est qui non torqueatur de his pro quibus torqueri nil prodest, imò magis obest? Qui non minora maioribus sæpe præferat? Qui non ab ijsdem sæpe decipiatur? Qui non inanibus studiis operam det? vana spe lætetur? frustra se periculo non exponit? negligat necessaria ob superflua. Miratis hominem, videas totas peccasse Respub: pugnabant Lacedæmonij, Athenienses vastabant agros, pugnabant, victores erigebant tropheum: hoc brauium & præmium tot laborum, tanti sceleris, tot cædium & inimicitiarum, etiam cum liceret vrbes ipsas capere. Vnde meritò à Macedonibus domiti, à Romanis postmodum prudentioribus euersi sunt. Exhaurire totam ciuitatem pecuniâ, ad inopiam redigere, iuuentutem extinguere, prædari socias ciuitates, segetes exvrere, arbores excindere, domos diruere: in ocio degere reliquos opificibus sublatis, vt regnum acquiras? minimè: vt beati viuatis? nec illud: vt dominationem augeatis, agrum amplificetis? nec illud: quid ergo? vt tropheum erigamus. O amentiam inauditam! imo nil magis auditum. Quid notius illâ Troiæ decantatâ fabulâ, cum ob vnius mulieris rapinâ vniuersa Græcia decem annis vrbem vnam circumsedit, Europæ & Asiæ flore in excidium acto: nec modò retentâ possessione captæ vrbis. Constat enim relictam, aliqui dicunt Antenori, alij vacuam: tot aliæ vrbes euersæ, millia Græcorum præter naufragium DCCCLXXXVI, Troianorum ante captam vrbem DCLXXVI, vt penè æqualis fuerit clades. Quis credat? & tamen verum est, imò verissimum. Et nunc quotidie ob vnius mulieris alienæ, cum puellam pulchriorem, si matrimonium inire aut nolis aut non possis, multò minore precio, nullo periculo, certâ sobole, & nulla cum iniuria, ac pulchriorem habere liceat: vis adulterium committere, exhauriri omnibus bonis: at non illa putet sola, quæ infamis adeò est & impudica.

Qui feras per syluas quærunt, qui milites mercede fiunt, aut ob rapinæ spem: qui rem, vitam, decus periculo exponunt, nullo certo præmio exponunt, an non deceret vinctos in Xenodochiis laxare, iisdémque vinculis illos circumdare. Priores enim verba inania effutiunt, lapides in incertum mittunt, qui maximè insaniunt, nam id est munus solum eorum qui furiosi sunt: at hi longè peiora aduersum se patrant, quàm illi contra alios. Hos pituita siccata detinet, qui simul timent ac delirant: illos bilis ardens iam demum cum reliquiis ignis extincta. At qui exædificant ædes maximas, cum familia sit exigua, quonam insaniæ laborant genere? velut Florentini multi antea mercatores, Genuenses etiam aliqui, tum Veneti. Ignoscendum est magis his, quod terra tenus quicquid est, inutile est ad habitandum; videntur etiam errorum loco, quædam species atræ bilis admirandæ; Vates, Poetæ, belli duces, miri artifices, homines aut pij aut integræ vitæ: alij populares, rerum occultarum perscrutatores, Philosophi, Magi, viri terribiles: quidam ad omnia timidi, alij mortis contemptores, velut hodie etiam aliqui apud Indos, olim Thraces: Vnde se muneri gladiatorio sponte ob pecuniæ exiguam quantitatem adigebant. Quid dicam de latronibus, qui eodum patriæ infensi sunt, vt homines

homines nil mali meritos de ipsis, occidant: adeò amant vt eam deserere non possint, & cum liceret plerisque ex his sine metu & minore incommodo vitam ducere extra, malunt se tanto periculo exponere, vt non solum vitam amittant, sed maximâ cum infamiâ & inter cruciatus. Quis furor eorum qui Poëtis operam dant, aut fabulis, aut inani cuipiam disciplinæ, in qua quantò magis profecerint, eò minus sciant; seu quod falsa sint quæ produntur vt sophistica etiam; seu quod ineptus ille sit, & ei negocio minimè aptus qui discit. Ergo vt omnia vno claudam verbo, ne dum insanos prosequor, negociis vtilibus ac necessariis intentus; vna medela omnium est consilium & tranquillitas, animo humectatio, & somnus corpori.

CAPVT V.

De duplici Tertiana.

VIncentius Cospus Bononiensis, Senator, amicus meus, annos agens quinquaginta, proceræ staturæ, crassus corpore, cruribus gracilibus, praui coloris, timidus præter modum, fontem in brachio iam pluribus annis gerens, multum se exercens, & post quiescens: multi cibi, varij, crassi, mali, adeò vt castaneas, itria, legumina, & caseum vno prandio, tum alia etiam deuoraret. Anno hoc pepones tres aut quatuor vna die edebat. Ad XII. calendas Nouembris MDLXIX. correptus est febre duplici tertiana; erat autem dies Veneris rigor, & in eo vomitus, & egestio fusca, non sudabat: febris finiebatur. In Quinta circa vesperi vocatus, nullum præter hæc aliud symptomá agnoui, manè satis bene videbatur se habere: iam autem cibum sumpserat, panem coctum cum iure: sed & aquam bibit, imminebat enim accessio. Vesperi cum reuersus essem, pulsu carere animaduerti. Lætus decumbebat super latus sinistrum, vt exciperet (credo) venientes. Vbi sæpius tetigisse nec inuenissem, dubitarémque, ne id mihi causâ meâ contingeret, scilicet ob stuporem. Iterum aggressus sum tangere illum, animaduerti me non esse deceptum, nam pulsum quidem inueni, sed languidissimum, paruum, celerem non multum, sed frequentiorem. Certus ergo de eius statu, admonito altero medico, in cæna cum ferculo & luteo oui, vini diluti parum dedi. Mane sequenti exhibuimus theriacen, & ventriculum absynthio fouimus, & cor etiam inunximus; successit febris sine vomitu atque deiectione. Pulsus satis robustus, & vt solet, magnus, velox, frequens. Sudor successit copiosus, cum & præcedenti nocte sudasset. Cum transacta esset septima, verebamur circuitum; facta sunt auxilia præcedentis diei: cum aduenissem circiter horam XVI. (iam verò sumpserat cibum, inueni etiam febrire, cum nondum accessio superuenisset, (exacerbabatur autem diebus paribus, & post ponebat) superueniente accessione ac rigore pauco vires collapsæ, egessit autem non multa, vt in sextâ: & nihil vomuit, ante solis occasum interiit. Si venenum non fuit, difficile est iudicare: nisi dixerimus copiam fuisse humorum prauorum, quæ cum cor esset debile, commota est ad illum, & peremit, licet vrinæ essent bonæ: aut latuit aliquis abscessus; non defecisse sponte, ostendit robur earum in septima die. Sed si abscessus fuisset, fuisset & febris acuta: acuta autem febris etiam continua est. Aut igitur latuit nos illum febricitare. aut abscessus nullus fuit. Non ergo abscessus, neque sponte defecit ex imbecillitate vitalis facultatis, vt in hæmorrhosagia & decrepitis. Neque venenum; nam neque morsus, neque agitatio, neque vomitus, neque deiectione, nisi accedente rigore: nec mortuus inguit, aut intumuit, nec vngues aut capilli ceciderunt, sed cadauer purum mansit; pestifera febris: nulla enim pestis in vrbe, neque vt dixi febris continua: nec vllus domesticorum ægrotauit, nec materia turgens; ea enim cum in venis maneat, facit febrem continuam. Sed & si turgebat, non nisi iam separata à sanguine: separabatur autem, vt demonstratum est in accessione, tantum vt nihil profuturum esset medicamentum antea exhibitum. Sex igitur ex modis relinquitur vt à multitudine. At si multitudo sola in causa fuit, quomodo cum separaretur & expelleretur, potuit occidere? Et licet protracta fuit accessio, verisimile tamen est non transisse tempus initij: sed tempus illud consumptum fuit in extinctione virium per suffocationem, & ita initium longum extitit, non ob morbi naturam, sed quia incrementum aut inæqualitas succedere non potuit, ideò in ipso principio mansit. Sed cur antea euasit in accessionibus, quoniam minus putruit ex sanguine: præcipuè verò in imparibus diebus ob robur naturæ, quam cœlum inuit, & maximè Luna, & bilis & sanguis tenuis Vbi verò plurima pars computruerit; tripliciter omnia in deterius ruunt: nam primùm minus reliqui est boni, præsertim quod ex minore mole detrahitur, ideóque etiam putredo maior ac deterior euadit, quia materia crassior & maior, & calor naturalis minus agit: ideò plus qui præter naturam est. Vnde etiam ob easdem causas & quia deterior facta est, minus potest protrudi. Protruditur tamen quoniam serosum in eo erat plurimum: veruntamen in penultima accessione non tota exijt, sed si mori debuit adeò celeriter, necesse fuit vt fieret continua prius: & ideò cum febre, antequam inuaderet accessio octaua, illum inueni. Indicium autem multitudinis & naturæ ancipitis in opere fuit multitudo deiectionum in sexta, & modus ad contraria, qui symptomaticam expul

expulsionem refert, aut nimiam virium resolutionem, cum per aluum & vomitum materia simul eijceretur: color autem fuscus materiæ prauitatem & caloris extinctionem. Volui dissecare corpus, sed noluerunt. Vt ergo ex intermittente mori non contingit, ita in transitu ad continuam magnum periculum est. Curatio non poterat sperari, nisi ex medicamento, serosa multa statim educente, velut scammonio, peplio, cucumere agresti: at cum debilitaretur, multum periculum erat, ne succedente morte medico imputaretur. Conuocare ad hoc medicos plures non licebat, cum ab initio morbum commodè ferre videretur. Rarus casus imò rarissimus, & nunquam aliàs à me visus, nec qui viderit similem, legi.

Quòd si quis dicat, cur non occidit in septima; vel quia exacerbabatur in paribus, ideò in pari debuit mori. Et quoniam pauca fuit materia, quæ tum putrescebat, & forsan aliquid profuerunt auxilia. Sin autem dicas, quomodo potuit expelli materia si succumbebant vires: dico quòd tenue iam mutatum, paucum, & redundans; vt sit simile aliquo modo ei, quod dixit Hippocrates 4. *Aphor.* 46. *Si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili lethale est.* Propterea vide ibi quæ scripsimus.

CAPVT VI.

De Syncopi.

BRasauolus enarrat fuisse Iulium Boiardum, Scandiani villæ dominum, qui frequenter in syncopim incideret, eòque frequentius etiam in illam incidere desideraret, quod in reditu ex ea maximam voluptatem perciperet. Et quanquam ipse Brasauolus causam reddat satis omnibus notam atque probatam, scilicet reditum repentinum ad naturalem statum, aliam tamen magis præcipuam in eo fuisse reor, ac propriam: quoniam sic omnibus qui in syncopim inciderent, hoc euenire videremus, quod haud verum est: quinimo in illo tanquam monstrosum fuit. Vbi etiam fallitur, quoniam delicias putat fieri ex reditu sensim, non repente ad naturalem statum, cum sit contra mentem Galeni *Primo de symptomatum causis cap.* 6. argumento eo adductus: quod qui perfrigerati incalescunt, ad ignem doleant propter repentinum reditum ad naturalem statum; sed fallitur largè: neque enim dolent quia redeant ad naturalem statum, sed quia ab igne frigus contrahitur intus, ideò magis lædit: Et hoc experimentum docet, quia sentimus radices vnguium magis gelu torqueri.

CAPVT VII.

De Enterocele & Epiplocele.

LAnius vicinus meus passus fuit enterocelem & epiplocelem grauem: curatus fuit exsecto teste à medicis circulatoribus sinistro: eà enim parte illa in scrotum descendebant, nihilominus etiam post per aliquot annos sentiebat molestiam & flatum in imo ventris, nec exitu fecum multum alleuiabatur, nec proderat quicquam: & cum se conuerteret à sinistro latere in dextrum, videbatur quippiam graue, ex vna in alteram partem descendere. Et feces difficulter prodibant, & à quiete lædebatur, nec tamen diu poterat laborem perferre, si cogeretur ire. Et super latus sinistrum commodè satis decumbebat, verùm calefactus & fatigatus nonnunquam se conuertere cogebatur. Ideo dixi omentum excreuisse, vnde in eiusmodi hernijs parum vtilitatis ex exsectione sequitur, talésque morbi vt dictum fuit in consilio Parmensis, sunt insanabiles. Respondi igitur vt decet, morbum hunc alleuiari debere, nam prorsus sanare difficile. Et si quis nitatur, rem in deterius deducturum, victurum aliquando diutius ob custodiam, cauendum nihilominus diligenter, ne in deterius prolabatur. Quod ex prioribus curationibus damni accepisset, id periti medici restituere munus esse: neque tamen à Deo præcipi plenæ sanationis potestatem: quemlibet premi aliquo incommodo: quod malum consuetudine & ætate sua sponte mitius fit, vel etiam quia fit è pluribus coagmentatus: tales enim morbi quamuis maximi videantur, persæpe præter spem decidunt; tum maximè si aliquo peculiari medicamento occurratur, & per resumptionem præcipuè restaurationémque. Sed ad rem redeo: hoc exemplum plerumque deterrere potest à tam funesto opere exsectionis testiculi in hernia, seu Enterocele, seu Epiplocele; cum & in opere ipso maximus dolor, & summum periculum, & peracto nulla sit salutis securitas.

CAPVT VIII.

De morbo quodam Epidemio.

COntigit hoc anno mensibus Aprilis & Maij morbus Epidemius, in Apennini quibusdam villis, ex quo omnes interierunt. Primum superueniebat febris ardentissima cum dolore & grauitate capitis, (præcessit autem siccitas maxima veris totius, & phytaliæ idest vltimæ partis hyemis) & post diem vnum aut duos, videbat descendere dolor ille & inflammatio ad pectus, cum dolore lateris, & angustia anhelitus

anhelitus & febris perseuerabat: post eò perueniebant vt dolor alleuiaretur, & inde desineret, sed ad alteram partem transire videbatur, remissus tamen: & tum melius se habere cum viderentur, quasi repente & insperatò moriebantur. Ab obitu erumpebat per os & nares humor abundè putridus, atque adeò malè olens, vt neque vespilones assueti cadauerum immensis fœtoribus, hunc perferre possent. Quæsitum est qualis morbus esset; Respondi lateralem cum abundantia multæ materiæ, vt ab initio etiam multitudine feruentium vaporum cerebrum afficeretur: inde cessantibus illis, corruptione crescente in parte, qua magis vigebat inflammatio, extingui sensum: tum verò in altera parte, qui latebat ob magnitudinem prioris, dolor sentiebatur: vnde repentè rupto magno abscessu interibant, quòd materia esset multa, & multipliciter putrefacta, ac renouatâ corruptione quasi pestilens facta, vt aliàs declaraui. Ob id & ob flatum quasi adhuc feruens protrudebatur per nares & os, quibus à pectore communicatur spiritus. Et ob id, vt *in sermonibus de putredine* dictum est, communicari necesse erat velut ignem, & esse contagiosum. Vt verò ignis nunquam in aqua accenditur, neque quibusdam compositis, quæ illius naturam sapiunt; ita neque contagium hoc ad omnes proserpit; ita non omnes illo corripiebantur. Causæ fuerunt labores, cibi praui, siccitas immodica in locis humidioribus, ex quibus etiam sanis adhuc multiplex corruptio quasi potentia superveniebat: quæ aliqua causa ad actum deducta, morbum adeò lethalem fecit ob locum, multitudinem materiæ, qualitatémque. De auxilio parum polliceri possumus, cum duæ causæ maximè noxiæ coniungantur; multitudo & prauitas putredinis, ac locus nobilis, cordique maximè propinquus.

CAPVT IX.

De Melancholia.

QVidam qui habitabat in Borgheto post templum B. Francisci Bononiæ, laborans melancholiâ quâdam, cum sibi videretur tumoribus ventris vrgeri, & saniosa excrementa demitteret, cum vellet ostendere se pati tumores duros, à sinistro latere ostendit duritiem certè osseam, non scirrhosam, quasi claui rotundi seu cunei instar. Aliàs etiam ferè simili morbo laborauerat;(Erat autem annorum tum circiter XXXV.) & euaserat. Id autem contigerat annis penè XV. ante. Sed & aliquando illum cecidisse supinum intellexi; vnde quidam suspicabantur partem spinæ luxatam intus: Sed nos scimus ex Hippocrate, huiusmodi casus quanta mala sequantur, quæ in illo non fuerunt. Præterea mirum videtur, quomodo superjacentibus intestinis adeò exquisitè percipi posset. Itaque cum non eodem modo semper crediderim manu dispescente, iam separata intestina visum hoc: ita enim cohærent, vt in multis sint separata, in alijs sine læsione magna possint separari. Verisimilius est dilacerata cute, partem aliquam ossis vertebræ separatam, nec postmodum sanatum vlcus: ob id saniem perpetuò effluere.

CAPVT X.

De Vermibus.

VErmes fieri in corpore, & quomodo iuncti ascarides in maximam deueniant longitudinem, & quòd plerique albi sint, dictum est: nec non quòd non à dulcibus procreantur, sed iam geniti sursum trahuntur, siquidem dulcia in bilem vertuntur: bilis autem amara, & amara occidunt vermes; quæ autem occidunt, non generant: ex eisdem enim nutriuntur, ex quibus generantur, non autem nutriuntur à quibus intereunt. A dulcibus ergo nutriuntur, & sursum trahuntur ad ventriculum, ac partes superiores, minimè autem generantur, sed ab his omnibus quæ facilè putrescunt: dulcia humidis iuncta, & maximè insipida, vt acerba, astringentia, acida, pinguia. Occiduntur à salsis & amaris etiam magis, tum verò acribus. Nam & in acribus quibusdam vermes generantur, & in amaris & in carne salsa, dum veterascit. Videntur enim omnia ex omnibus generari, quoniam sunt rerum quinque genera, & vnumquodque innumeris completur speciebus; viuens non organicum vt adamas, & organicum vt apium: & sensu præditum, sed quod à putredine oritur, vt vermis: vel quod generatur à simili, velut lacerta; vel quod rationis particeps est vt homo; cuius materiæ diuersæ sunt, forma autem vna, ideò & genere id est materiâ diuersum, & specie idest forma vnum est. Fiunt ergo vermes ex niue, muscæ ex igne, quid mirum si ex amaris & acribus ac salsis. De alijs autem dubium non est, quanquam in acido, si non prius corrumpatur, minus videatur vt in limunijs & arantijs. Referunt in cicere non generari vermes. Pueri ergo cum voraces sint, & dulcibus delectentur, generéntque vermes: ob id ipsum creditum est à dulcibus, & ob dulcedinem generari vermes: scilicet & quia auocantur superius, & quia augentur, & quia magis lædunt, & quoniam in eis generantur, qui ex dulcibus saturantur, cum tamen minus generentur in sacchаro, quàm in quouis amaro aut acri. Ob hanc igitur causam, pueri à dulcibus maximè læduntur, præcipuè ficubus ac moris: Iuuenes autem à copia ciborum varij generis, crudorum atque humidorum.

CAPVT XI.

De Vertigine.

Simili lapsu omnia confunduntur in causa vertiginis, quæ duplex est, à cerebro & ab oculis: quædam etiam ab vtroque. In ea quæ à cerebro, videtur homo nutare, & casui proximus est: fitque à tenui vapore, vt comitialis à crasso. Sed quæ ab oculis, rursus duplex: vna in qua omnia circumuerti videntur, alia in qua obscurari & obtenebrari cuncta. In eâ enim quæ à cerebro, est spiritus animalis qui corpus regit, circumagitur, non tamen ad oculos transfertur. Fit etiam vtrumque genus trifariam; à ventriculo, à cerebro, à venis ac quasi à toto corpore, & forsan etiam à corde seorsum. Vt ergo computentur genera XXI. quorum sunt diuersæ causæ morbi & sanitatis. Distinguit autem eam quæ à cerebro est, ab vtraque oculari aduentus: nam primo proximè videntur casui, inde vitiatur vis visiua.

LIBER OCTAVVS PARALIPOMENON.

De astrorum & temporum ratione & diuisionibus.

CAPVT I.

De annorum diuisione.

Viginti in dies colligantur, eruntque decemocto in anno: vt sint trecenti sexaginta. Quartus quisque annus continebit trecentos octuaginta decémque ac nouem series dierum viginti, vocabitur æqualis vt priores deficientes. Centesimo autem anno qui perfectus appellabitur, dabimus vicies viginti, diésque quadringentos. Quingentesimo quoque anno, quem appellabimus abundantem, viginti vnam seriem dierum viginti, eruntque dies in eo quadringenti & viginti. Annum autem duodecies millenum dicemus plusquam perfectum: constabit enim ex viginti duabus seriebus, continebitúrque annus ille qui circuitum absoluet, Quadringentis quadraginta diebus. Ita primùm ordo hic perpetuus erit, aut quantum humana condicio recipit. Erunt enim dies in vno perfecto circuitu annorum duodecies mille MMMMCCCLXXXII DCCCC, quos cum diuiserimus per XII, prodibunt dies CCCLXV, horæ V, minutiæ XLVIII, qui est circuitus nostri anni. Anticipabunt etiam tempora æqualiter, nisi quod circa finem tot annorum anticipare poterunt diebus vt liquet ferme LXXV. Præterea æqualitas vbique perfecta inuenietur & certa ratio.

CAPVT II.

De Dierum diuisione.

In diuisione autem horarum diei initium faciemus anni à die aliquo Sabbathi, vt si inchoëmus anno MDLXV, in decima die Martij, & est Sabbathi: sed cum iam exactus sit dies bisexti, melius erit vt inchoëmus ab anno, qui possit diuidi per quatuor, vt anno MDLXXVI: dies enim decima Martij est initium veris, & dies Sabbathi, & primus intercalarium, quoniam mense præcedente exactus est dies superabundans, & tunc poterit seruari ratio præcedens. Diuidemus ergo quemlibet diem cum nocte tota in partes octo, circuitum primum, vt post diem Sabbathi, sequetur dies Iouis, inde Martis. Et sciemus quâcunque horâ quis planeta dominabitur, nam quartâ die à Sabbatho regnabit Sol, nunc tribuitur Marti, & quinta hora ab ortu Solis æquali regnabit Iuppiter. Et ita sciemus de euentibus. Postmodum dabimus primam horam diei semper Soli, & diuidemus quamcunque diem in vndecim horas, quia est primus numerus post septem, in quo ascendendo perueniamus ad Lunam: vndecima enim hora quæ erit vltima diei, perueniemus ad Mercurium, & duodecima quæ erit prima noctis ad Lunam: noctem autem eadem ratione in horas decem, & ita perueniet regimen ad solem vndecimâ horâ. Exemplum; perueni ego Bononiam anno MDLXII, Die Quintadecima Nouembris, sub fine tertiæ horæ æqualis diurnæ: Et manifestum est, quod